

rucusu olduğuna dair bir belge niteliğindedir kabul edilmiştir. 9. *et-Terğîb ve't-terhîb. Faşlü mine'l-eḥâdişi's-şahiḥi'l-mütemmîme li-ebvâbi't-terğîb ve't-terhîb* adlı eserle birlikte neşredilmiştir (nşr. Ebû Abdurrahman el-Mısrî el-Eserî, Tanta 1414/1994). 10. *ed-Du'â' âdâbühû ve esbâbühû*. Aynı muhtevada farklı müelliflere ait üç risâle ile birlikte yayımlanmıştır (nşr. Saîd Abdülhamîd Muhammed es-Sa'dînî, Beyrut 1415/1995).

Yâfiî'nin bunların dışında *Neşrû'l-meḥâsini'l-Yemâniyye fî ḥaşâ'işi'l-Yemen ve nisebi'l-Kaḥtâniyye, Kaşîde fi'l-eş-hürî'r-Rûmiyye (Ürcüze fî ma'rifeti şuhürî'r-Rûm), el-Vesiletü ilallâhi bi-esmâ'ihî'l-hüsne'l-celîle (Divânü şîr), Hizbû (evrâdü)'l-bir, Menâkıbü'l-İmâmi's-Şâfi'î (Mir'âtü'l-cenân'daki Menâkıbü's-Şâfi'î bölümü), Eşrefü'l-mefâḥiri'l-'aliyye fî menâkıbi'l-e'immeti'l-Eş'ariyye (İbn Asâkir'in *Tebyinü kezîbi'l-müfterî* adlı kitabının özeti), Kaşîdetü'r-râ'iyye, er-Risâletü'l-Mekkiyye fî tariḫi's-sâdâti's-şûfiyye, Cevâb 'an su'âl eṭ-ṭavâf ve'l-'umre eyyühümâ efḍal, el-Envârü'l-lâ'iḫa min esrâri'l-Fâtiḫa, Risâle müştemile 'alâ nebze min aḫvali'l-meşâyih ve âdâbihim, Ed'iyetü's-şabâḥ ve'l-mesâ', Nûrû'l-yakîn ve işârâtü eḫli't-temkîn* adlı kitap ve risâleleri de bulunmaktadır. Müellifin kaynaklarda adı geçen *Neşrû'r-reyḥân fî fazli'l-müteḥâbbin fi'l-lâhi mine'l-iḫvân (Mir'âtü'l-cenân, IV, 328), Bülbulü'l-eṭrâb ve ḫalâvetü'l-ḫilâb fî zikri'l-firâḫ ve'l-medḫi li'l-evliyâ'i'l-aḫbâb (a.g.e., IV, 339), Ravzû'l-beşâ'ir ve riyâzû'l-ebsâr fî me'âlimi'l-aḫṭâr ve'l-enhâri'l-kibâr, Eṭrâfüt-tevâriḫ, Neşrû'r-ravzi'l-'iṭr fî ḫayâti seyyidînâ Ebi'l-'Abbâs el-Hızzr* gibi eserleri günümüze ulaşmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Yâfiî, *Mir'âtü'l-cenân*, IV, 308-366; Sübkî, *Ṭabakât*, VI, 103; İsnevî, *Ṭabakâtü's-Şâfi'iyye*, II, 579-583; İbn Râfi', *el-Vefeyât* (nşr. Sâlih Meḫdî Abbas – Beşşâr Avvâd Ma'rûf), Beyrut 1402/1982, II, 313-315; Fâsî, *el-'İkdü's-semîn*, V, 104-115; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, II, 247-249; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, Kahire 1929, XI, 93-94; Ahmed b. Ahmed ez-Zebîdî, *Ṭabakâtü'l-ḫavâş*, Beyrut 1406/1986, s. 172-176; Taşköprizâde, *Miftâhu's-sa'âde*, I, 217; *Keşfü'z-zunûn*, I, 736; İbnü'l-İmâd, *Şezerât* (Arnaûd), VIII, 362-363; Şevkânî, *el-Bedrü't-ṭâli'*, I, 378; Harîrizâde, *Tibyân*, III, vr. 263^b-265^a; Hânsârî, *Ravzâtü'l-cenânât* (nşr. Esedullah İsmâiliyyân), Kum 1392, V, 142-145; Serkîs, *Mu'cem*, II, 1952-1953; Brockelmann, *GAL*, II, 227-228; *Hediyyetü'l-'arîfin*, I, 465-466; Ziriklî, *el-A'lâm*, IV, 198; Nüveyhiz, *Mu'cemü'l-müfessirin*, I, 305; Abdülcebbar Abdurrahman, *Zehâ'irü't-türâşi'l-'Arabiyyi'l-İslâmî*, [baskı yeri yok] 1403/1983, II, 909-910; Abdül-

vehhâb es-Sâbüni, *'Uyûnü'l-mü'elleftât* (nşr. Mahmûd Fâhürî), Halep 1413/1992, I, 91; Şâkir Mustafa, *et-Târîḫü'l-'Arabî ve'l-mü'erriḫûn*, Beyrut 1993, IV, 245; M. Habîb el-Hile, *et-Târîḫ ve'l-mü'erriḫûn bi-Mekke*, Mekke 1994, s. 66-70; Sâlihiyye, *el-Mu'cemü's-şâmil*, V, 350-352; E. S. Ohlonder, "Abd Allâh Asad al-Yâfi'î's Defense of Saintly Marvels", *Tales of God's Friends: Islamic Hagiography in Translation* (ed. J. Renard), Berkeley 2009, s. 47-62; F. Krenkow, "Yâfiî", *IA*, XIII, 333-335; E. Geoffroy, "al-Yâfiî", *EP²* (İng.), XI, 236; Nihat Azamat, "Kâdiriyye", *DİA*, XXIV, 131-135; Mahmut Erol Kılıç, "Ni'metullah-ı Velî", a.e., XXXIII, 133-135.

DERYA BAŞ

YÂFİİYYE

(اليافعية)

Kâdiriyye tarikatının Abdullah

b. Es'ad el-Yâfiî'ye
(ö. 768/1367)

nisbet edilen bir kolu
(bk. YÂFİİ).

YAĞISIYAN

(ö. 491/1098)

Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah'ın
önde gelen kumandanlarından.

İslâm kaynaklarında Yağisiyân, Yağisiyân, Batı kaynaklarında Ağısyan, Ağusian, Ansian şeklinde geçer. Yağisiyân b. Muhammed b. Alp ilk defa Sultan Melikşah devrinde temayüz etmiştir. Anadolu fâtihi I. Süleyman Şah'ın Antakya'yı fethinden (477/1084) sonra Halep hâkimiyeti için Suriye Selçuklu Meliki Tutuş ile yaptığı savaşta hayatını kaybetmesi üzerine Melikşah, bölgeyi doğrudan kendine bağlamak için İsfahan'dan bizzat Kuzey Suriye'ye sefere çıktığında Yağisiyân da yanındaydı. Ramazan 479'da (Aralık 1086) önce Halep'i, ardından Antakya'yı teslim alan Melikşah, Yağisiyân'ı buraya vali tayin etti (İbnü'l-Adîm, II, 101; *Urfaîl Mateos Vekayinâmesi*, s. 172). Yağisiyân daha sonra Fâtîmîler'e karşı düzenlenen harekâta katıldı. 482'de (1089) Filistin ve Suriye'yi geri almak için harekete geçen Fâtîmîler Sur, Sayda, Beyrut, Akkâ gibi kıyı şehirlerini zaptederek Dimaşk'a başarısız bir kuşatma girişiminde bulundular. Sultan Melikşah'ın emriyle Halep Valisi Aksungur ve Urfa Valisi Bozan'ın yanı sıra Yağisiyân da kuvvetleriyle Tutuş'un emrine girdi ve onunla beraber Suriye harekâtına iştirak etti. Ancak Humus ve Arkâ Kalesi'nin fethinin ardından Trablusşam kuşatması esnasında Tutuş ile Selçuklu kumandanları arasında anlaşmazlık çıkınca Fâtîmîler'e karşı bu mücadele sürdürülemedi (484/1091).

Sultan Melikşah'ın ölümünden sonra kardeşi Tutuş sultanlığını ilân edince Halep Valisi Aksungur ve Urfa Valisi Bozan'la birlikte Antakya Valisi Yağisiyân da ona itaat edip adına hutbe okuttu ve saltanat mücadelesinde onun yanında yer aldı. Fakat Aksungur ve Bozan, Tutuş'tan ayrılarak diğer taht iddialcısı, Melikşah'ın oğlu Berkyaruk'un hizmetine girdiğinden Berkyaruk'a karşı saltanat mücadelesinde gücü azalan Tutuş asker toplamak amacıyla önce Diyarbekir bölgesine, ardından Yağisiyân'la birlikte Antakya'ya gitti; şehirde bir süre kaldıktan sonra Dimaşk'a döndü (486/1093). Tutuş, Halep ve Urfa'da Berkyaruk adına hutbe okutan Aksungur ile Bozan'ı cezalandırmak için Dimaşk'tan hareket edip Hama yakınlarına geldiğinde Yağisiyân da askerleriyle kendisine katıldı. Tutuş burada bir süre kalarak oğlu Ridvan'ı Yağisiyân'ın kızı Çiçek Hatun ile evlendirdi (İbnü'l-Adîm, II, 110). Aksungur ile Bozan'ın bertaraf edilmesinin ardından Halep, Urfa ve el-Cezîre'de hâkimiyet kuran Tutuş, Kuzey Suriye'deki kale ve şehirleri emirlerine iktâ ederken Maarretünnûmân ve Lazkiye'yi Yağisiyân'a verdi (487/1094). Tutuş daha sonra Hemedan'ı egemenliğine aldığı sırada burada Vezir Nizâmülmülk'ün oğlu Fahrülmülk ile karşılaştı. Onu Berkyaruk taraftarı olduğu için öldürmek istediye de Yağisiyân'ın ricası üzerine bundan vazgeçti. Ayrıca Yağisiyân halkın Nizâmülmülk ailesine duyduğu sevgiyi hatırlatarak saltanat mücadelesinde faydalı olabileceği düşüncesiyle onun vezirliğe getirilmesini tavsiye etti, Tutuş da Fahrülmülk'ü vezir yaptı (İbnü'l-Esîr, X, 198).

Tutuş ile Berkyaruk arasında 18 Safer 488 (27 Şubat 1095) tarihinde Rey civarında yapılan savaşta Yağisiyân başlangıçta yine Tutuş'un yanında yer aldı. Fakat bu sırada Berkyaruk'un ordusunda Sultan Melikşah'ın özel sancağı çekilince Tutuş'un safında bulunan birçok emir Berkyaruk'un tarafına geçti. Bunun üzerine Yağisiyân savaşa girmekten vazgeçti (*Urfaîl Mateos Vekayinâmesi*, s. 183). Tutuş mücadeleye devam ettiyse de neticede Berkyaruk'a yenilerek hayatını kaybetti. Bunu takiben Suriye Selçuklu Devleti ikiye ayrıldı. Tutuş'un bir oğlu Ridvan Halep'te, diğer oğlu Dukkak Dimaşk'ta hüküm sürmeye başladı. Yağisiyân ve Abakoğlu Yûsuf, askerleriyle birlikte Antakya'dan Halep'e gelerek Ridvan'ın hizmetine girdiler. Antakya, Halep Meliki Ridvan'a bağlanırken Yağisiyân, Haçlılar'ın gelişine kadar vali olarak onun adına şehri yönetmeye devam etti.

YAĞISIYAN

Melik Rıdvan, Halep Selçuklu Melikliği'ni kurunca atabegi ve babalığı Cenâhüddeve Hüseyin'i vezirliğe getirdi. Yağısıyan da kısa bir süre ona muhalefet ettikten sonra kendisiyle anlaştı. Ardından Melik Rıdvan, Yağısıyan ve diğer emirlerin tavsiyesiyle hâkimiyet sahasını genişletmeye çalıştı. Yanında veziri Cenâhüddeve, Yağısıyan ve Abakoğlu Yûsuf bulunduğu halde önce Serûç'a (Surûç) yöneldi; daha sonra buradan ayrılıp Urfa önlere gitti. Ermeni Thoros'un idaresindeki Urfa'yı işgal ederek şehrin iç kalesini isteği üzerine Yağısıyan'a verdi. Yağısıyan kaleyi tahkim ettirerek buraya bir miktar kuvvet yerleştirdi (489/1096). Urfa'nın alınmasından sonra Yağısıyan ile Vezir Cenâhüddeve Hüseyin arasında huzursuzluk baş gösterdi. Yağısıyan ve Abakoğlu Yûsuf, Cenâhüddeve Hüseyin'i ortadan kaldırıp Halep'te yönetimi ele geçirmeyi tasarlıyordu. Bunu haber alan vezir kaçarak Halep'e döndü. Ardından Rıdvan ve Yağısıyan da kuvvetleriyle Urfa'dan Halep'e hareket ettiler. Fakat yolda vezirin Halep'te olduğunu öğrenen Yağısıyan şehre girmek istemedi ve eski vezir Ebû'l-Kâsım el-Hârizmî ile Rıdvan'dan ayrılıp Antakya'ya gitti. Yağısıyan ve Abakoğlu Yûsuf'un kendisine karşı bir hareketinden şüphelenen Rıdvan ise Halep'e doğru yoluna devam etti. Kısa bir süre sonra Cenâhüddeve Hüseyin şüpheli davranışları yüzünden Yağısıyan'ın nüfuz alanını daraltmak için harekete geçti; Rıdvan'ın da onayıyla onun iktâ olan Maarretünnu'mân kuşatıldı; Yağısıyan'ın oğlu da şehri savunamadığından teslim etmek zorunda kaldı (1096) (İbnü'l-Esîr, X, 208 vd.; İbnü'l-Adîm, II, 123).

Bir süre önce Rıdvan'ın Cenâhüddeve Hüseyin kumandasındaki askerlerine yenilip Antakya'da Yağısıyan'a sığınan Abakoğlu Yûsuf, Rıdvan tarafından kabul edilince Halep'e gelerek onun hizmetine girmiş, Bizâa ve Menbic kendisine iktâ edilmişti. Fakat daha sonra onun Rıdvan aleyhine Yağısıyan ile iş birliği yaptığı ve gizlice mektuplaştığı ortaya çıktı. Bunun üzerine Yûsuf yakalanıp öldürüldü. Melik Rıdvan, Yağısıyan'ın iktâları olan Tel Bâşir ve Şeyhüddeyr'e (Şâdır) yürüyerek buraları onun nâiblerinden teslim aldı ve Antakya yörelerine kadar uzanan yağma akınlarında bulundu (Ramazan 489 / Eylül 1096; İbnü'l-Esîr, X, 214; İbnü'l-Adîm, II, 124 vd.). Ardından Yağısıyan, Melik Rıdvan'ın, kardeşi Dukak üzerine Dimaşk'a bir sefere hazırlandığını haber alınca hemen gidip durumu Melik Dukak ile atabegi Tuğtegin'e haber verdi ve Rıdvan'a karşı onları

destekledi. Kuvvetleriyle Dimaşk'a yönelen Rıdvan, Yağısıyan'ın Dukak'a yardımı gittiğini duyunca şehri kuşatmaktan vazgeçti ve Dimaşk Melikliği'ne ait bölgelerde yağma akınlara girişti. Dukak, Tuğtegin ve Yağısıyan buna engel olmak için Halep ordusunu yakından takip ettiler. Neticede her iki taraf da bir savaşı göze alamayınca Yağısıyan Antakya'ya döndü (Muharrem 490 / Aralık 1096 – Ocak 1097).

Daha sonra Melik Dukak karşı saldırıya geçti; Halep Selçuklu Melikliği'ni hedef alan seferine Yağısıyan da katıldı. Yağısıyan, bu hareket sırasında eski iktâ olan Maarretünnu'mân'ı Artukoğlu Sökmen'in nâiblerinden teslim alarak halkı vergiye bağladı. Rıdvan ve Dukak'ın kuvvetleri Kinnesrîn'de karşı karşıya gelince iki taraf arasında yapılan görüşmelerin birinde Yağısıyan, Rıdvan'ın saflarındaki Sökmen'le alay etmişti. Neticede yapılan şiddetli savaşta özellikle Sökmen'in kahramanlığı sayesinde Dukak ağır bir yenilgiye uğradı, Yağısıyan da bozgun halinde Antakya'ya döndü (5 Rebülâhîr 490 / 22 Mart 1097). Dukak, Rıdvan'ın üstünlüğünü kabul etti; Dimaşk ve Antakya'da hutbelerde önce Rıdvan'ın adının zikredilmesi hususunda anlaşmaya varıldı. Savaşın ardından muhtemelen Yağısıyan'ın da etkisiyle Melik Rıdvan'ın, veziri Cenâhüddeve Hüseyin ile arası açıldı. Cenâhüddeve'nin Halep'ten ayrılıp kendi iktâ olan Humus'a gitmesi üzerine Yağısıyan, Halep'e gelerek yeniden Rıdvan'ın hizmetine girdi ve melikliğin idaresini üzerine aldı. Bu arada Halep'te hâkimiyetini devam ettirebilmek için Fâtîmîler'le iş birliği yapan Rıdvan, Mısır Fâtîmî Halifesi Müsta'fi-Billâh adına hutbe okutunca Sökmen gibi Yağısıyan da buna şiddetle tepki gösterdi ve sonunda hutbe yeniden Abbâsî halifesi adına okundu (1097) (İbnü'l-Esîr, X, 225; İbnü'l-Adîm, II, 126 vd.). Bunu takiben Rıdvan, yanında Yağısıyan ve Sökmen bulunduğu halde eski veziri Cenâhüddeve Hüseyin üzerine Humus'a yürümek için Halep'ten ayrılarak Şeyzer'e geldi. İslâm dünyasının taht kavgalarıyla çalkalandığı bu dönemde Anadolu'yu kateden I. Haçlı Seferi ordularının Yağısıyan'ın idaresindeki Antakya'ya yaklaşmakta olduğu haber alındı. Yağısıyan hemen Antakya'ya dönüp Haçlılar'a karşı savaşmayı önerdi; fakat önce Diyarbekir bölgesini hâkimiyet altına almak isteyen Sökmen ile arasında anlaşmazlık çıktı. Rıdvan ise Halep'e geri dönmeye karar verdi.

Yağısıyan, Şeyzer'den ayrılıp Antakya'ya geçti ve Haçlılar'a karşı savunma ha-

zırlıklarına başladı. Bir yandan surları güçlendirirken bir yandan da hıristiyan halkı ihanetlerinden çekinerek şehir dışına çıkardı. Halep Meliki Rıdvan'dan, Dimaşk Meliki Dukak ve Humus Emîri Cenâhüddeve'den, Serûç Emîri Artukoğlu Sökmen ile Musul Valisi Kürboğa'dan ve civardaki diğer emir ve beylerden yardım istedi. Melik Rıdvan bir miktar kuvvet gönderdiyse de kendisi gelmedi. Antakya önlere gelen Haçlılar şehri kuşattı (490/1097). Yağısıyan, Halep ve Dimaşk'tan gelecek kuvvetleri beklerken küçük birliklerle sürekli Haçlılar'ın üzerine saldırılar düzenleyip onları dağıtmaya çalıştı ve büyük kahramanlıklar gösterdi. Kuşatma uzadıkça Haçlı ordusu kötü duruma düştü, pek çok kişi açlıktan öldü. Bu arada Berkyaruk'un Musul Emîri Kürboğa idaresinde yardıma gönderdiği birleşik Türk ordusu zamanında şehre ulaşamadı. Kürboğa önce ilk Haçlı Kontluğu'nun kurulduğu Urfa'yı kuşatıp almaya kalkışınca üç hafta süren başarısız Urfa kuşatması Haçlılar'a zaman kazandırdı. Bu arada Norman reisi Bohemund, Yağısıyan'ın kumandanlarından Ermeni asıllı Firûz'un ihaneti neticesinde şehre girmeyi başardı. Haçlılar şehirde büyük bir katliama girişirken Yağısıyan kurtuluş ümidi kalmadığını görerek perişan vaziyette şehirden kaçtı. Fakat ertesi sabah, topladığı kuvvetlerle iç kaleye kapanan oğlu Şemsüddeve'nin direndiğini duyunca çok pişman oldu. Derin bir üzüntü içinde bir dağ patikasında yol alırken bayılarak atından düştü ve ağır biçimde yaralandı. Adamları onu tekrar atına bindirmek istedilerse de ölmek üzere olduğunu görünce bırakıp oradan uzaklaştılar. Bu sırada civarda odun kesmekte olan bir Ermeni Yağısıyan'ı gördü ve öldürüp kesik başını Bohemund'a götürdü; karşılığında da büyük mükâfat aldı. Receb 491'de (Haziran 1098) Antakya'ya ulaşip şehri kuşatan Kürboğa'nın ordusu surlar önünde yapılan savaşı ordudaki emirler arasında çıkan anlaşmazlık yüzünden kaybedince iç kaledekiler de teslim olmak zorunda kaldı.

BİBLİYOGRAFYA :

Azîmî Tarihi: Selçuklular Dönemiyle İlgili Bölümler: H. 430-538 (nşr. ve trc. Ali Sevim), Ankara 2006, s. 32, 36 vd., 116, 118, 120 vd., 124, 126 vd.; *Urfa! Mateos Vekayinâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)* (nşr. ve trc. H. D. Andreasyan), Ankara 1987, s. 172, 180, 183-185, 191, 196 vd.; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil* (trc. Abdülkerim Özeydin), İstanbul 1987, X, 175 vd., 188 vd., 198, 208 vd., 214, 225, 229-231; İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-haleb*, II, 101, 106 vd., 109 vd., 118, 123-127, 129-135, 167; F. Carnotensis, *Fulcher of Chartres, A History of the Expedition to Jerusalem: 1095-1127* (trc. F. R. Ryan), Knox-

ville 1969, s. 93, 98-109; *Gesta Francorum et aliorum Hierosolimitanorum: The Deeds of the Franks and the Other Pilgrims to Jerusalem* (trc. R. Hill), Oxford 1979, s. 44 vd., 61, 76; W. Tyrensis, *A History of Deeds Done Beyond the Sea* (trc. E. A. Babcock – A. C. Krey), New York 1943, I, 204 vd., 225 vd., 231-233, 250 vd., 259 vd.; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, I, 164, 169, 173, 176-180; Ali Sevim, *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi*, Ankara 1989, tür.yer.; a.mf., “Haleb Selçuklu Melikliği. Fahrü'l-Mülûk Rıdvan Devri”, *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, II (1970), s. 1-66; Abdülkerim Özaydın, *Sultan Berkıyaruk Devri Selçuklu Tarihi (485-498/1092-1104)*, İstanbul 2001, s. 29, 30, 33, 36-39, 42, 44, 95-99, 102, 184.

EBRU ALTAN

YAĞLIKÇİZÂDE AHMED RİFAT

(bk. AHMED RİFAT EFENDİ, Yağlıkçizâde).

YAĞMÂ-i CENDAKİ

(بغماء جندقی)

Mîrzâ Ebû'l-Hasen Rahîm b. Hacı İbrâhîm Kulî Yağmâ-i Cendakî (1782-1859)

Hicivleriyle tanınan İrânî şair.

Deştikevir'in merkezinde Yezd ile Simnân arasında yer alan Cendak'a bağlı Beybânek'in Hür köyünde doğdu. Küçük yaşlarda deve çobanlığı yaptı. Köy çocuklarıyla birlikte deve otlatırken maiyetiyle oradan geçen bölge hâkimi Emîr İsmâil Han Arab-ı Âmirî'nin sorduğu sorulara verdiği cevaplarla dikkatini çekince Emîr İsmâil Han babası Hacı İbrâhîm'in izniyle onu himayesine aldı. Bir süre eğitim gördükten sonra emîrin özel ulaklığını yapmaya başladı. Bu sırada Rahîm'in yazı konusundaki yeteneğini de farkedilen İsmâil Han onu kendi özel kâtibi olarak görevlendirdi. Rahîm yerine Ebû'l-Hasan adını alan Cendakî, kâtiplik görevini sürdürürken “Mecnûn” mahlasıyla ilk şiir denemelerini ortaya koydu. Bölgede gücünü arttıran İsmâil Han, merkezî otoriteye karşı çıkınca 1216'da (1802) Kaçar hükümeti tarafından üzerine gönderilen ordu karşısında yenilgiye uğrayıp Horasan'a kaçtı. Cendak'ta kalan Ebû'l-Hasan, Simnân ve Damgan Valisi Serdâr Zülfikar Han tarafından bu şehre yönetici tayin edilen Câfer Sultan'ın Afganlılar'la savaşmak için hazırladığı ordusuna asker olarak katıldı. Sefer sırasında okuduğu şiirlerle kumandanın dikkatini çekti ve Serdâr Zülfikar Han'ın huzuruna çıkarıldı. Kaba tavırları ve şiire ilgisizliğiyle bilinen Serdâr, önce onun askerlikte kalmasını istediysede kumanda-

nın ricası üzerine kendi özel kâtipliğiyle görevlendirmeyi kabul etti.

Bu görevini altı yıl sürdüren Ebû'l-Hasan bir komplo sonucu Serdâr Zülfikar Han'ın hişmine uğrayıp tutuklandı, mallarına el konuldu. Hapiste Serdâr'ın adamlarınca şiddete mâruz kaldı ve Tahran'a kaçıp Şah Abdülazîm Türbesi'ne sığındı. Burada kendi durumunu anlatan bir gazel yazarak mahlasını da “Yağmâ” şeklinde değiştirdi. Bir süre devlet adamlarından uzak durup seyahate çıktı, bu arada Bağdat ve Kerbelâ'ya gitti. Seyahatlerinin sonunda döndüğü Cendak'ta ilk evliliğini yaptı. Şehirde altı ay oturduktan sonra Kaçarlar'ın merkezi Tahran'a gitti. Bu sırada yeni bir görevle Tahran'a gelen Serdâr Zülfikar Han ile bazı dostları vasıtasıyla barıştı. Ardından bir süre Kum şehrinde ikamet etti. Dönemin kültür ve siyaset adamlarından Mirza Muhammed Ali Mâzenderânî ve Mirza Mehdî Melikü'l-Küttâb ile birlikte Encümen-i Müfâkehe adıyla bir mizah cemiyeti kurdu. Kurucularının farklı şehirlere gitmesi sonucu cemiyet dağıldı. Meşhed'e geçen Yağmâ burada kısa bir süre kaldıktan sonra Kâşân'a yerleşti. Kâşân'da ikinci defa evlendi; Tahran'a yaptığı bir seyahatte dönemin güçlü veziri Hacı Mirza Akâsî ile tanışıp onun saygısını ve dostluğunu kazandı. Bu sayede Kaçar Muhammed Şah'ın sarayında saygın bir konuma yükseldi. Akâsî'nin ricasını geri çevirmeyip Kâşân'a vezir olarak gitti. Şehirdeki bazı ileri gelen kişilerin ahlâkî zaaflarına dair kaleme aldığı *Hulâsatü'l-İftizâh* adlı hiciv manzumesinde eleştirdiği kimselerin onun şarap içtiğine dair bir şâyia çıkarmaları üzerine mahkeme tarafından kırbaçla cezalandırılmasına karar verildi. Yağmâ'nın bu cezayı hak etmediğine inanan bazı din adamları araya girip onu cezadan kurtardı. 1254'te (1838) Muhammed Şah'ın Afganistan'a düzenlediği seferde onun maiyetinde bulunan Vezir Akâsî'nin davetiyle bu sefere katıldı ve Herat'a gidip bir süre orada ikamet etti. Hayatının sonunda Simnân'a yerleşmeyi düşündüyse de büyük oğlu Mirza İsmâil Hüner'in ısrarı üzerine doğum yeri olan Hür'a döndü ve 16 Rebü'lâhîr 1276 (12 Kasım 1859) tarihinde burada vefat etti. Mezarı İmamzâde Seyyid Dâvûd Türbesi yanındadır. Yağmâ günlük dilin imkânlarını şiire taşınması, toplumsal sorunları yalın biçimde dile getirmesi, hiciv ve mersiyede biçimsel yenilikler gerçekleştirilmesi sebebiyle geriye dönüştü şairlerden ayrılmış ve bu yönüyle İrân Meşrutiyeti dönemi şairlerinin ilgisini çekmiştir. Kap-

samlı bir tahsil hayatı olmayan ve Arapça bilmediğini mektuplarında ifade eden Yağmâ, yazı ve mektuplarında halk diline girmemiş Arapça kelime ve terkipleri kullanılmaktan özellikle kaçınarak sade Farsça'dan yana bir tavır takınmıştır.

Eserleri. Yağmâ'nın şiirlerini ve münşeâtını yakın dostlarından Hacı Muhammed İsmâil bir araya getirmiş, daha sonra onun oğlu Mirza Abdülbâki tarafından *Külliyât-ı Yağmâ* adıyla iki cilt halinde basılmıştır (Tahran 1282/1866). Yağmâ bir mektubunda Hacı Muhammed İsmâil'in başkalarına ait bazı şiirleri de kendi şiirleri arasına kattığından ve bu konuda yaptığı uyarıları dikkate almadığından yakınıdır. Bu derlemede “Gazeliyyât-ı Cedid” adlı bölümdeki gazellerin “Sultan” mahlasını kullanan Şehzade Seyfûddeve'ye, birkaç kıtanın Molla Muhammed Hasan Behrâm-ı Simnânî'ye, bazı manzume ve mektupların da şairin oğlu Mirza İsmâil Hüner'e ait olduğu tesbit edilmiştir. Nesir ve şiirleri *Münşe'ât ve Gazeliyyât-ı Ebû'l-Hasan Cendakî* adıyla da basılmıştır (Bombay 1302). Daha sonra Seyyid Ali Âl-i Dâvûd Yağmâ'nın bütün eserlerini, şaire nisbet edilen kısımları ayıklayıp yukarıda değinilen derlemeye girmeyen şiirleri de eklemek suretiyle iki cilt halinde yeniden neşretmiştir (Tahran 1357 hş./1978). Yağmâ'nın bu yeni külliyyatında klasik tarzda lirik gazeller, mizah şiirleri ve hicviyeler, karamsar şiirler, mersiyeler, ayrıca şairin oğullarına, arkadaşlarına, şehzadelere ve ilim adamlarına yazdığı mektuplar yer almaktadır. Külliyyatın I. cildi divanını, II. cildi de nesirlerini içermektedir. Yağmâ, birkaç örnek yazdıktan sonra terkettiği kaside tarzı dışında bütün klasik şiir kalıplarında ürün vermiştir. Gazel, müstezad, mesnevi, kıta ve rubâi onun en çok kullandığı nazım biçimleridir. Şiirleri konu bakımından lirik şiirler (gazeller), mizahî şiirler ve hicviyeler, mersiyeler olarak üç ana bölüme değerlendirilebilir. Klasik tarzdaki gazelleri onun güçlü şiir yeteneğinin kanıtı sayılabilecek niteliktedir. Ancak şiirdeki şöhretini mizahî şiirlerine ve hicviyelerine borçludur. Kâşân'da yazdığı *Hulâsatü'l-İftizâh* adlı mesnevi burada yaşanmış bir olaya dayanır. *Şukûkû'd-delil* mesnevisi methiye görünümüne bir hicviyedir. Şairin Serdâr Zülfikar Han'ı eğlendirmek amacıyla kaleme aldığı mizahî gazeller *Serdâriyye* başlığı altında bir araya getirilmiştir. Bir bütünlük taşımayan bu gazeller sövgülerle başlayıp Serdâr'ın övgüsüne sona erer. Cendakî'nin şiirlerinin bir kısmı *Gazeliyyât ve Serdâriyye* adıyla da